

Noord-Beveland

Hier kwam geen boterfabriek!

**Wel verslagen van oprichtingsplannen in 1892
en mislukken particulier initiatief in 1902**

Inhoud MAP (plannen voor) boterfabriek in Noord-Beveland

Datum	Onderwerp knipsel	Blz.
xxxx	Enige landbouw / veeteeld gegevens Noord-Beveland	3
1884-01-19	Knipsel over voordracht A.R. Marlet uit Hontenisse	4
1884-02-23	Cortgene Verslag Goesche C. voordracht A.R. Marlet “Onze veehouderij”	5
1884-02-23	Zelfde voordracht, nu verslag, nu uit de Middelburgsche Courant	7
1890-xx-xx	Knipsels over inkoopvereniging “Landbouwersbelang” en persoon Witte Hage.	8
1892-05-14	Wissekerke / Colijnsplaat Vergadering ZLM. met plan voor boterfabriek.	9
1892-05-19	Ingezonden door voorz. v.d. Linde: Verslag was niet geheel juist en.....te veel Z.Ed.!	10
1892-05-28	‘t Praatje van de dag; “Komt hij er of komt hij er niet” - door Witte Hage.	12
1892-06-02	‘t Praatje van de dag; Wissekerke, verslag van de 2e vergadering over een boterfabriek.	13
1892-06-16	‘t Praatje van de dag; Cortgene verslag van de 3e vergadering over een boterfabriek.	15
1892-07-05	Ingezonden; ‘t praatje van de dag, (indirect) verslag vergadering van de 4e vergadering	17
????	5e – laatste verslag - niet gevonden	-
1892-09-06	Ingezonden; Witte Hage over ontstaan van Landbouwbelang N-B.	18
1894-12-06	Cortgene Verslag van lezing Zuivelconsulent v Weydom Claterbos over ‘zuivelbereiding’	20
xxxx	Volgen nog enige knipsels met in 1902 het niet doorgaan van boterfabriekje de Vlieger	20
xxxx	Over Noord Beveland als ‘vollemelkgebied’	25

Opmerking: Deze knipselmap bevat gegevens afkomstig uit het digitale Zeeuwse krantenarchief - <http://zoeken.krantenbankzeeland.nl/> - over het wel en wee van de - kleine – zuivelindustrie van de provincie Zeeland. Het is één van de ca. 20 Mappen over dit onderwerp. Het is geen uitgewerkte verhaal, maar bevat alleen de *bron gegevens* zoals ik ze tegen ben gekomen. Sommige zijn in de mappen geplaatst als *knipsel*, de langere artikelen als integrale tekst. (Doel hiervan is de betere toegankelijkheid voor zoekmachines als Google e.d.) Serieuze belangstellenden kunnen bij zuivelhistorienederland.nl de bron-bestanden en de MAP-versie in een OpenOffice.org bestand opvragen.....

Algemene gegevens Noord-Beveland:

Uit Bouman 1943 - (zie ook de MAP-Zeeland-Gegevens-Bouman)

blz. 284 1895-1914 geëxploiteerde grondgebruik 8.777 HA (12% eigenaar 88% pacht)

blz. 176 In 1876 aantal melkkoeien 1157 en kalveren enz. 962

blz. 179 / 270 ca. 2 hoornbeesten op 5 bunder bouwland 1876 en 1910

blz. 183 1144 Schapen

blz. 184 1210 varkens

blz. 285 281 paarden beneden 3 jaar 918 boven 3 jaar

blz. 192 bemiddelde bedrijfs grootte was in 1875 en 1880 ca. 40 ha.

Dit betekend echter niet dat er geen klein-grondgebruikers waren zie blz. 236 en 283 (Bouman)

blz. 236 verhouding bouwland / grasland 2:1

blz. 353 waren er in 1932 op N-B. 140 zelfkarnende boerderijen met 680 koeien (ca. 70.000 Kg.)

blz. 352/253. Algemene opmerking over de Zeeuwse veehouderij, waarvan de volgende kenmerken worden opgesomd:

- a) De melkveestapel is zeer dun. In Zeeland op 148000 ha cultuurland 25000 melkkoeien is 1 op 6 ha (in Gelderland 1 melkkoe op 1,8 ha cultuurland, in Friesland 1 op 1 ha).
- b) Van de geproduceerde melk is in de verschillende gebieden van Zeeland 25 tot 40 % nodig voor consumptie. Dat betekent dat er meerdere gebieden zijn, waarin in den tijd van de laatste melkproductie (Augustus tot Februari) tot 80 % van alle melk voor de menselijke consumptie nodig is;
- c) Voor Zeeland is voor het gehele bedrijfssysteem het opkweken **[353]** van veel jong vee noodzakelijk. Dit eist een gebruik van 7 % der geproduceerde melk;
- d) In de meeste akkerbouwbedrijven met dikwijls grote gezinnen en veel personeel zijn de 1 of 2 koeien, die men houdt, vooral aanwezig voor de voorziening van gezin en arbeiders. Het dagelijks door deze bedrijven over vrij lange afstanden vervoeren van kleine melkoverschotten is uit een oogpunt van tijd en kosten niet verantwoord;
- e) De meeste bedrijven liggen niet aan den weg, maar over het land verspreid;
- f) Het gemiddeld aantal koeien per bedrijf bedraagt 3 à 4.

Middelburgsche Courant, 19/01/1884; p. 2/4

Landbouw.

Te Cortgene werd Donderdag door den heer Marlet uit Hontenisse een zeer belangrijke voordracht gehouden, die door een, voor die gemeente vrij talrijk publiek werd bijgewoond. Door den spreker werden de landeigenaars onder handen genomen; hij drong niet alleen op pachtvermindering aan om den landbouwer het leven mogelijk te maken, maar wees ook op de zeer moeilijke pachtvoorwaarden. Hij betoogde dat het in het belang van landbouwer en eigenaar was om meer samen te werken; op dit oogenblik brengt de strijd om het bestaan mede dat de landbouwer zooveel mogelijk tracht te trekken zonder voldoende te kunnen teruggeven en vanzelf geschiedt dit ten koste van den grond, dus van den grondbezitter.

.....
In het laatste gedeelte van zijn voordracht drong de heer Marlet er op aan dat men zich meer op veehouderij zou toeleggen, want met dit gedeelte van den landbouw was toch zeker nog winst te maken; terwijl men daarbij vooral niet uit het oog verliezen moet dat ons bouwland ook aanmerkelijk vruchtbaarder zoude worden. Spreker wist wel, dat op dit oogenblik niet elk bij machte is zijn veestapel zoodanig uit te breiden als wel gewenscht ware, en daarom gaf hij ieder den raad te doen wat hij kan en niet te veel hooi op zijn vork te nemen, met andere woorden: bij het inpachten van een hofstede neme men zijn bedrijfskapitaal niet te klein en dinge men niet naar een te groote plaats.

1 Zie in de [MAP Zeeland beginperiode](#), meer over deze lezingen en over Marlet!

Landbouw en Veeveelt.

KORTGENE. Donderdag hield dhr. Marlet in de herberg van J. De Keijzer alhier eene landbouwvoordracht. Spreker nam tot onderwerp zijner rede: “Onze Veehouderij” en betoogde, dat het verledene daarvan ver van gunstig was te beschouwen, doordat onze provincie uitsluitend voor akkerbouw wordt gebezigd. Doch door de Maatschappij van Landbouw kwam er meer neiging tot veehouderij, die echter nog gebrekkig is. En toch, onze welvaart berust er thans op, en daarom meende hij te moeten aanstippen, wat wij nog kunnen doen om het pad der veehouderij met goed succes te betreden.

En dit kan men door: ten eerste uitstekend vee aan te schaffen, om er verder van te fokken. Even goed als dit in Friesland kan, kan het ook hier, en niet alleen rundvee maar alle soorten. Zeeland bezit b.v. een goed soort paarden voor werkras, en het lot ervan is ook niets dan werken, maar toch moest men zich meer toeleggen op goed ras, en dit goede voeding en opvoeding geven; het moest meer veredeld worden zooals het paardenras in Vlaanderen. Bij het fokken van rundvee moet ook goed toegezien worden. Zoo durft hij geen Durhamstier aanbevelen voor melkkoeien, maar wel als men vee voor vetmesting wil aanfokken.

Men kan evenwel niet te streng zijn bij het uitkiezen van fokdieren, want als er maar meer goed vee voorkwam, zouden even zoo goed hier als elders de hoogste prijzen er voor bedongen worden, en Zeeuwsche koeien zijn dan daarbij uitstekend geschikt voor melkerij. Verder gaf hij een wenk om zoo mogelijk Zeeuwsch rundvee te doen schitteren op de a. s. tentoonstelling te Amsterdam, niet zoozeer om prijzen te behalen, maar om te toonen wat wij bezitten. Want verschillende personen en autoriteiten komen daar, en langs dien weg wordt dan ook onze provincie genoemd in den vreemde en daaruit komt vanzelf voort een soort handel en vraag naar ons vee

Men kan dus niet te streng letten op ons fokvee, en niet zeggen: “een koe is een koe”. Laten wij dat denkbeeld toch laten varen voor alle dieren, die wij houden, en zooveel mogelijk zorgen voor goede voeding. Dit kan toch hier nog beter dan wel elders; er zijn zandstreken waar men geweld moet gebruiken om klavers of andere voedergewassen te verbouwen; dit zal toch hier niet zooveel moeite kosten, maar wat hij uitdrukkelijk aanbeval: vereenig de krachten om een en ander tot stand te brengen. Hij wees daarop omdat de kiem van vereeniging hier ontwikkeld² is, en beval dus eene *fokvereeniging* ten zeerste aan.

In zijne tweede afdeeling sprak hij nog hoofdzakelijk over veevoeding; hij zeide dat alle producten daarvoor niet geschikt zijn en stelde de vraag, of het beter is onze granen te vervoeren dan die te verkoopen en daarvoor andere voedingsmiddelen aan te koopen. In het laatste geval beval hij aan *lijnkoek*, die uitstekend is voor melkgeving. Ook kan men een praktisch onderzoek instellen omtrent een en ander, b.v. met aardnotenkoeken, katoenkoeken enz. en spr. verzekerde, dat de katoenkoek evenals de lijnkoek veel melk levert en het vee in een uitstekenden toestand houdt.

Ten slotte sprak hij nog over zuivelbereiding en zeide, dat Zeeland uitstekend was voor aanleg van zuivelfabrieken evenals Noord-Duitschland. Ook kaasmakerij is wenschelijk. Reeds in de 15e en 16e eeuw stond het eiland Schouwen bekend wegens zijn kaasmakerij; dus wat

---

² Bedoeld wordt de eerste coöperatieve aankoopvereniging 1877 in Aardenburg. Denk betreft samenwerking ook aan de gemeenschappelijke verwerking van meekrap in de meekrapfabrieken - ‘meestoven’ (ZHN.)

vroeger kon, kan ook thans nog; althans het zou moeten kunnen. De toestand, waarin wij ver-
keeren, geeft aanleiding om zuivel en veehouderij uit te breiden.

De heer Marlet besloot zijne voordracht met het geven van gelegenheid tot bespreking van op
en aanmerkingen, waarvan door een paar leden gebruik werd gemaakt.

Hierna werd den begaafden spreker een woord van dank toegesproken door den voorzitter der
afdeeling, de heer J. H. Bybau voor zijne belangrijke voordracht, waarna de vergadering, die
echter niet talrijk bezocht mag genoemd worden, tevreden uiteenging.

Landbouw. (Uit een andere courant)

CORTGENE. In een Donderdag gehouden bijeenkomst van de afdeling “Noord-Beveland” der *Maatschappij tot bevordering van landbouw en veeteelt in Zeeland*, trad de heer A. R. Marlet als spreker op. Zijn voordracht was geheel in aansluiting met die van 17 Januari j.l. en omvatte “*de verbetering en uitbreiding van onzen veestapel*,” zijnde het tweede gedeelte van het antwoord op de vraag, gesteld in genoemde vergadering: “*Wat kan er gedaan worden om het landbouwbedrijf meer winstgevend te maken.*”

Hoewel het aantal belangstellenden gering was, mocht de geachte spreker in de onverdeelde aandacht der aanwezigen eenigermate vergoeding vinden.

Op boeiende wijze werd door hem erop gewezen, dat onder de tegenwoordige ongunstige omstandigheden, wat betreft het eigenlijke landbouwbedrijf, ons oog gericht moet zijn op onzen veestapel.

.....

In aansluiting met de voordeelen, verbonden aan verbetering van onzen veestapel, besprak de heer Marlet ook met een enkel woord de zuivelbereiding, meer speciaal de zuivelfabrieken. De meening, dat genoemde inrichtingen in Zeeland geen levensvatbaarheid zouden kunnen hebben, kan zeer zeker niet gebaseerd zijn op het verleden, aangezien in de, 15^e en de 16^e eeuw o. a. Zierikzee een zeer gezochte kaas- en botermarkt bezat, een bewijs dat de zuivelbereiding in deze provincie niet altijd zoo'n geringen omvang had als in den tegenwoordigen tijd.

Spreker wees op de goede resultaten van de Leidsche kaas- en boterfabriek, eene inrichting van den jongsten tijd; ook hier waren bezwaren geopperd, vooral met het oog op de leverantie der benoodigde melk, maar ze zijn na korten tijd door de praktijk gelogenstraft.

Vervolgens stelde de heer Marlet de gelegenheid open tot gedachtenwisseling over het gesprokene; waarvan door enkele aanwezigen gebruik werd gemaakt.

Met een woord van dank aan den heer Marlet voor zijn leerzame en aangename voordracht, sloot de voorzitter de vergadering. Hij drukte den wensch uit, dat bij eene volgende gelegenheid het aantal aanwezigen meer reden tot tevredenheid mocht opleveren.

1890

Oprichting 'landbouwaankoopvereniging' 'Landbouwbelang'

Zie knipsel tekst 1892-09-xx, over reden van ontstaan, geschreven door de heer Witte Hage

Hier onder enige knipsels over deze 'interessante' persoon die ook de schrijver is van de hierna volgende verslagen over de - mislukte - poging van de ZLM om een eigen boterfabriek te stichten op Noord-Beveland! (Deed me een beetje denken aan de Drentse correspondentie / schrijver Harm Tiesink)

Zierikzeesche Nieuwsbode, 12/08/1876; p. 2/2

Commissionair.

WITTE HAGE te Camperland (gemeente Wissenkerke) maakt aan H. H. kooplieden en Landbouwers bekend, dat hij zich minzaam aanbeveelt als **Commissionair**, speciaal tot het **opkopen en aanwijzen van paarden, hoornvee enz.** Adres in de herberg »HAVENZICHT" aldaar.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 16/01/1890; p. 1/2

— Op de vergadering, gehouden te Cortgene tot oprichting eener Landbouwclub voor Noord-Beveland, traden 25 personen voorloopig als lid toe. Als Bestuursleden werden gekozen de heeren J. Heijboer te Cats (voorzitter), H. Maulenberg Dz. te Geersdijk (vice-voorz.), J. Kooijman te Cortgene (penningm.) en Witte Hage te Wissenkerke (Secretaris). Op Donderdag 9 Januari a.s. zal weder worden vergaderd tot vaststelling der statuten.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 14/06/1890; p. 5/5

Noord-Bevelanders!!!

Voor het abonneren op **dit blad** bestaat gelegenheid aan WITTE HAGE's Noord-Bevelandsch Advertentie Bureau te Wissenkerke.

N.B. Betaling einde kwartaal.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 13/01/1891; p. 2/2

Aanbestedingen, Verkoopingen, enz.

Door de Vereeniging »Landbouwbelang" in Noord-Beveland werd Donderdag bij den heer Luijendijk te Kortgene aanbesteed: De levering van 21,700 K.G. Superphosphaat, levering franco Kortgene. Laagste inschrijvers waren de heeren Coenen & Schoenmakers te Uden, voor f 3,53 per 100 K.G., en voor 1500 K.G. Chili-Salpeter de heer A. van Damme te Wissenkerke, voor f 10 per 100 K.G. Aan beide laagste inschrijvers werd de levering gegund.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 17/10/1908; p. 1/10

— Witte Hage, onze correspondent voor Wissenkerke, heeft in de kracht van zijn leven onverwachts het tijdelijke met het eeuwige verwisseld. Hij heeft slechts den leeftijd van 52 jaren bereikt. Voor ons blad was hij één der ijverigste correspondenten, die met groote toewijding en plichtsbetrachting tot het laatste toe zijn betrekking vervulde. Hij is als het ware op zijn post gestorven, want in het jongste nummer van ons blad verscheen nog een raadsverslag van zijn hand. Moge hij thans in vrede rusten!

Zierikzeesche Nieuwsbode, 17/10/1908; p. 7/10

** Bij deze betuigen wij onzen harte-lijken dank aan Familie, Vrienden en Kennissen voor de blijken van deelneming, tijdens de ziekte van onzen geliefden Vader ondervonden.

WISSENKERKE, 14 October 1908.

Namens de Kinderen,
I. TH. HAGE.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 03/12/1908; p. 3/4

Kortgene, 30 Nov. Heden vergaderde de Vereeniging „Landbouwbelang" in het lokaal van den heer J. G. Luijendijk alhier. Van de 120 leden waren 41 opgekomen. Dit vond zijn oorzaak hierin, dat aan de orde was: benoeming van een secretaris, in de plaats van wijlen den heer Witte Hage.

De voorzitter der Vereeniging, de heer L. van Oeveren te Kortgene, schetste in kort, hoe de heer Witte Hage voor ongeveer 19 jaren werkte voor de oprichting der Vereeniging, wat hem, met behulp van anderen, is mogen gelukken. ....

1e Vergadering plan voor boterfabriek op N-Beveland.³

WISSEKERKE, 9 Mei. Heden vergaderde te **Colijnsplaat** bij den heer Riemens, de afdeeling der *Zeeuwsche Maatschappij van Landbouw*, afdeeling Noord-Beveland. Aanwezig waren 38 leden.

Dat de vergadering zóó druk bezocht was kon gerust worden toegeschreven aan het feit, dat ook ter sprake zou worden gebracht (na afloop): de bespreking tot oprichting eener boterfabriek in ons eiland. Voorzitter de heer G. J. v. d. Linde, die na opening der vergadering mededeelde, dat de poging tot oprichting eener onderlinge assurantie tegen hagelslag in 't water was gevallen, daar slechts voor plm. 400 Hectaren was deelgenomen.

Na mededeeling van eenige ingekomen stukken wordt verslag gedaan door de afgevaardigden naar de vergadering van het hoofdbestuur, uit welk verslag o.a. bleek, dat in die vergadering geen bezwaar zou bestaan om aan het Nederl. Landbouw Weekblad het verzoek toe te staan een beknopt verslag te leveren van de handelingen dier vergadering.

Hiermede zijn in 't kort de punten van behandeling genoemd, waarna de voorzitter overgaat een kleine pauze voor te stellen, daar bij de vergadering, wat de oprichting boterfabriek betreft, uitgenoodigd zijn alle veehouders, dus ook niet-leden der afdeeling.

De tamelijk groots zaal wordt daarop allens bezet en neemt de voorzitter het woord, zeggende, dat enkele landbouwers reeds vroeger de wenschelijkheid van het bestaan, eener boterfabriek op ons eiland hadden beaamd en daarom de afdeeling besloot met ernst daaraan te beginnen. Spreker verheugt zich over het drukke bezoek en zegt zich inlichtingen te hebben verschaft, waarbij hij ongelukkig niet verkregen heeft wat hij dienaangaande had gewenscht.

Te **Zonnemaire** had ZEd. een bezoek gebracht aan de daar bestaande fabriek. De secretaris, de heer P. Tazelaar, had per brief inlichtingen dienaangaande verzocht bij zoodanige fabriek te Sluis, doch die waren zeer onvolledig.

De voorzitter had berekend, dat van 10 liter melk voor 30 cent boter kon worden getrokken. 10 liter karnemelk stelt hij op 20 cent, alzoo is het bedrag 5 cent per liter. In de fabriek te Zonnemaire zou dit opbrengen 5cent, dus een winst van $\frac{1}{2}$ cent, waarbij men dan nog ontheven is van de kosten en moeiten het karnen betreffende.

En wat nu het aantal koeien betreft, dat men minstens dient te hebben om een fabriek te kunnen doen rendeeren, zegt spreker, dat men in Duiveland een fabriek wil stichten en beginnen zou met 230 koeien. 't Zou ook met minder koeien kunnen worden begonnen, doch natuurlijk hoe meer hoe beter.

Volgens spreker had de fabriek te Zonnemaire veel te veel gekost. Voor een fabriek, waaraan de melk van 150 koeien werd geleverd, had ZEd. gehoord dat de kosten van oprichting 5 à

---

3 Het verslag in het *Zierikzeesche Nieuwsblad* werd vermoedelijk geschreven door correspondent Witte Hage. Deze correspondent zat echter, zoals op voorgaande blz. beschreven, ook in het bestuur van een in 1890 opgerichte 2e boerenorganisatie op N-B "*Landbouwbelang*". - zie tekst bij 1892-09-06. Hij was geen tegenstander van een boterfabriek begrijp ik uit zijn verslagen. Na dit eerste verslag en een ingezonden bericht van de plaatselijke ZLM. voorzitter, worden zijn verslagen onder de rubriek *ingezonden* geplaatst, zijn kritische pen werd er echter niet minder door! (ZHN.)

6000 gld. zouden bedragen, ook had ZEd. sommen hooren noemen van p. m. 12000 gld., dat door hem beter zou kunnen worden geloofd.

Verder zegt ZEd., dat het plicht is om tot oprichting over te gaan, wanneer voordeel (zooals ZEd. vast gelooft) zeker is.

Nadat de heer Van Langeraad had opgemerkt wat z.i. een koe aan boter en melk kan opleveren, welke berekening door den heer F. de Back werd beaamd, wijst de voorzitter op de wenschelijkheid om samen te werken, want als men eerst wil afwachten om den uitslag te zien, dan komt er niets van. Als wij als pachters tegenover onze eigenaars recht willen zoeken, dan moeten wij ook onzen plicht doen, m.a.w. ons voordeel zoeken en niet blijven in den ouden sleur, te meer omdat dit z. i. werkelijk voordeliger uitkomt dan zooals nu 't geval is.

De heer Heijboer vraagt of het wel in de bedoeling der aanwezigen zou liggen, om reeds dadelijk toe te treden en of het niet beter zou zijn eerst eene Commissie te benoemen, tot het nemen van nadere inlichtingen.

De Voorzitter zou toch voorloopig willen opnemen, wie gezind is om mee te doen.

Nadat de heer v. Langeraad de meening geuit heeft, dat hij denkt dat anders dan op coöperatieven grondslag, daarstelling onmogelijk is en de heer Heijboer gezegd heeft dat een klein kapitaaltje bijeen te brengen toch wel wenschelijk zou zijn, neemt de voorzitter 't woord en stelt voor, rondvraag te doen, wie er - en met hoeveel koeien men mee wil doen. - Daarop worden door 28 landbouwers 207 koeien aangegeven.

De Voorzitter zou het nu verstandig vinden eene Commissie te benoemen, die nadere inlichtingen zou kunnen inwinnen; hij zou die Commissie uit 5 leden willen samengesteld zien en voorstellen dat een post voor eventueele reiskosten door de voorloopig toegetroedenen zou worden toegestaan, tot een maximum van f60.

De heer H. Meulenberg had gewacht, dat er nog een plaats zou worden aangewezen waar de fabriek omtrent zou moeten worden gesticht en of de melk door de landbouwers zou moeten worden gebracht, dan wel, of ze zou moeten worden afgehaald. Dit zou echter later aan de te benoemen Commissie worden overgelaten.

Op voorstel van den heer Bierens, wordt nu in plaats van bij acclamatie in rondvraag gebracht, de te verleenen eventueele verschotten der te benoemen Commissie, tot een maximumbedrag van f60, welk voorstel met 27 tegen 1 stem wordt aangenomen.

Vervolgens stelt het Bestuur voor, dat door hen een 10tal wordt benoemd, waaruit kon worden gekozen de 5 te benoemen Commissie-leden, waartoe wordt besloten.

Uit het 10tal, dat bestaat uit de heeren G. J. v.d. Linde, P. Tazelaar, v. Langeraad, J. W. v. Nieuwenhuize, R. A. Gaanderan, L. van Oeveren, J. Heijboer, J. Vogelaar, H. Meulenberg Dz. en CT. Moerland, worden gekozen de heeren G. J. v.d. Linde, v. Langeraad, J. W. v. Nieuwenhuize, L van Oeveren en Joh. Vogelaar, resp. met 27, 19, 19, 19 en 15 stemmen.

De heer G. Israël stelt nog voor, om voor het geval dat een der 5 benoemden verhinderd was die functie waar te nemen, dan door de Commissie zou kunnen worden toegevoegd zij, die de meeste stemmen na de benoemden verwierven.

Na eenig debat wordt dit voorstel aangenomen.

De heer Sturm vraagt ten slotte nog of ook niet veehouders deel kunnen nemen in de oprichting, waarop de voorzitter antwoordt dat dit vooruit nog niet te zeggen is.

Hierop wordt de vergadering door den voorzitter gesloten.

INGEZONDEN

door voorzitter ZLM. afd. N-B. G.J. v.d. Linde

Mijnheer de Redacteur!

Ofschoon ik uw correspondent te Wissekerke gaarne mijn compliment maak voor zijn flink verslag in uw blad van 14 dezer van het verhandelde in de op 9 Mei j.l te Colijnsplaat gehouden bijeenkomst ter bespreking van de oprichting eener boterfabriek op Noord-Beveland, zij het mij toch vergund, als tot verduidelijking ervan een enkel woordje mee te spreken.

Volgens u verslaggever zou ik gezegd hebben, dat de fabriek te Zonnemaire veel te veel geld heeft gekost.

Ik betwijfel zeer of ik mij in deze wel zoo sterk (nl. "veel" te veel) en zoo erg beslist heb uitgedrukt, naar hoe dit zij, zooals die zin of die uitdrukking daar staat - zonder meer - laat ze mij een oordeel uitspreken ja, ik vaag wel zeggen een vonnis vellen, waartoe ik mij allerminst gerechtigd acht.

Ik stel er daarom prijs op, mijne bedoeling dienaangaande hier uiteen te zetten:

Mijne bedoeling dan was, er op te wijzen, dat de fabriek te Zonnemaire - blijkbaar ingericht voor de verwerking van eene veel grootere hoeveelheid melk dan er tot nu toe aan geleverd werd en waarover wij Noord-Bevelanders hoogstwaarschijnlijk zouden te beschikken hebben, te veel geld had gekost om in ons geval tot leiddraad te kunnen dienen. Verder wensch ik op te merken, dat ik bij mijne berekening, dat de liter melk in eigen bedrijf 5 cent zoude opbrengen, gaarne instemde met het gevoelen van de heeren van Langeraad en de Back, dat n.l. die berekening wel wat rooskleurig was voorgesteld, terwijl ik, - ten einde alle overdrijving ten gunste der fabriekmatige bewerking te verhoeden, - als netto-prijs te Zonnemaire verkregen, heb genoemd 5½, cent per liter, niettegenstaande deze bij nauwkeurige berekening eigenlijk 5,7 cent bedroeg.

Gaarne had ik in het verslag ook opgenomen gezien de aansporing, naar aanleiding eener vraag van den heer Meulenberg, door mij tot de vergadering gericht, om eens een kijkje te gaan nemen in de naar mijn gevoelen zoo alleszins doelmatig ingelichte fabriek te Zonnemaire, en waarbij ik - op grond van eigen ervaring - de verzekering durfde te voegen, dat men aldaar door den heer Directeur en verdere bestuurders allerminzaamst zal worden ontvangen en met de meeste bereidvaardigheid alle inlichtingen zal verkrijgen, welke men verlangen mocht en in staat zijn te verstrekken.

Ten slotte nog dit:

Och, Mijnheer de Redacteur, ik wil daarvan volstrekt geen bepaalde grief maken aan 't adres van uw correspondent, maar sta me toch toe, dat ik hem even onder het oog breng, dat we beiden op school geleerd hebben, dat de derde persoon enkelvoud is "hij" e niet "Z.Ed." Hij schrijve dus voortaan, mij bedoelende, liever "hij" dan het conventioneel fatsoenlijke, doch voor mijn gevoel minder aangename "Z.Ed."

Met beleefde dankzegging voor de plaatsing van bovenstaande, teeken ik mij

Hoogachtend,

Uw Dienaar,

G J. VAN DER LINDE.

Colijnsplaat, 16 Mei 1892.

‘t PRAATJE VAN DEN DAG.

Denkelijk wel meer dan de helft van onze Noord-Bevelandsche landbouwers vraagt me “wat denkt je er van, Witte, zou de fabriek er komen, waar wordt ie geplaatst ?.....” ‘k Heb m’n schouders opgehaald en weinig of niets gezegd, maar ik heb bij die vragen gedacht aan een kinderversje dat ik onlangs eens hoorde; ooit, mijnheer de Red.! neem ‘t eens op asjeblieft, die vragen in dat Versje worden ook beantwoord. Het luidt dan :

Hoe hoog zou wel de hemel zijn?
Hoe hoog? Ei hadt g’ een vleug’lenpaar
Zoo sterk als van den Adelaar
En kondt g’ als d’ Arend ook zoo snel
En krachtig stijgen naar omhoog
Tot ginschen helderblauwen hoog
En altijd altijd hooger naar
De schoonste van die sterren daar,
En vroegt ge daar een Engelij
Hoe hoog zou wel de hemel zijn?
Dan zei dat Engelij gewis:
‘k Weet niet heel goed hoe hoog die is,
Doch vraag het eens aan gindsche ster,
Maar haast u niet, ‘t is niet zoo ver, .
Slechts honderdduizend uren kind
En vloogt ge dan (gelijk de wind)
Van ster tot ster, van oord tot oord,
Al hooger en al verder voort
En vroegt ge dan nog keer op keer
Hoe hoog zou wel de hemel zijn?
Ge daaldet even wijs weér neér,
Want zulke dingen kindje mijn,
Weet zon noch maan, weet onzer geen,
Dat weet de goede God alleen.

Zou ‘t er komen? vroegen me die vragers, en dan durf ik zeggen : Zeker zal ‘t er komen, vooral wanneer men ‘t niet meer aan mij vraagt. Vooral als men ter vergadering komt. Vooral wanneer men niet alleen daar goed luistert, doch ook opheldering vraagt omtrent punten, die u duister schijnen.

Komt dus ter vergadering op a.s. Maandag, want, die antwoord van mij wil hebben, verwijs ik naar bovenstaand versje.

WISSEKERKE.

WITTE HAGE.

— Uit Wissekerke meldt men ons:
Zonder tot een beslissing te voeren, heeft, naar 't algemeen gevoelen, de Maandag alhier gehouden tweede bijeenkomst van belanghebbers bij de oprichting eener zuivelfabriek op Noord-Beveland deze zaak toch een paar stappen nader bij de verwezenlijking gebracht, 25 landbouwers, deelnemende met 175 koeien, hebben zich bereid verklaard ook als aandeelhouders tot de oprichting van zulk een fabriek te willen medewerken. Vele anderen, die »meer licht» wenschten, hebben een afwachterende houding aangenomen.

‘t PRAATJE VAN DEN DAG. - Vervolg.

2e Vergadering plan voor boterfabriek op N-Beveland

Zoo was het dan Maandag vergadering tot oprichting eener roomboterfabriek op ons eiland, en zooals ‘t meer gebeurt, die ik wachtte waren er niet, en die ik in de verste verte niet tegenwoordig had gedacht, deden mede.

Erg weinig waren er opgekomen, meenden sommigen, doch ik kon ‘t niet vinden; ‘t viel mee, zeer mee. De voorkamer van “de Kroon” was overvol.

Zonder iets te willen afdingen op de capaciteiten van den heer Van Langeraad, als voorzitter, waren er toch betrekkelijk velen, die liever hadden vergaderd onder presidium van den heer G.J. v.d. Linden, die verhinderd was de vergadering bij te wonen. De heer Van Langeraad opende dus de vergadering en introduceerde den heer M. v.d. Linden van Zierikzee, die door de commissie uitgenoodigd was om eenige ophelderingen omtrent eene boterfabriek te verschaffen. ZEd. drukte zich volkomen naar ‘t genoegen der toehoorders uit, zeide in eenvoudige taal wat verschillende fabrieken, die hij had bezocht, voor de melk konden geven en deelde zooveel mogelijk de resultaten mede.

Wat het ophalen der melk betreft, werd o.a. gezegd, dat dit werd aanbesteed en dat het natuurlijk veel gemakkelijker was een aannemer voor ‘t vervoer te nemen, die bij ver af wonenden huisde, dan dicht bij de fabriek. De heer Ch. v.d. Linde zegt nog op een desbetreffende vraag, dat wat het afhalen der melk op Zondag betreft, dit ieder gedaan kan krijgen, en ook niet, juist zooals men dat zelf zou willen; wanneer men de melk *niet* levert, dan zou natuurlijk minder room ontvangen worden, ergo zou ‘t eenigszins nadeel zijn. De melk, die echter ‘s Zondags wordt geleverd, wordt eenvoudig afgeroomd, wat in een oogenblik is gedaan, en dan ‘s Maandags tot boter gefabriceerd. In één woord, men werkt dan niet af, men doet het noodzakelijkste.

En wat nu verder voorviel in die gemengde vergadering is moeilijk te zeggen. Zij, die tegenwoordig waren, werden hoofd voor hoofd gevraagd of zij genegen waren zich aan te sluiten en met hoeveel koeien. Nadat dit was afgelopen, ging men in aparte kamer en daar werd besloten bij de eerstvolgende vergadering niemand meer toe te laten dan zij, die zich aansloten en degenen, die dit nog zouden willen doen.

Ik onderscheidde op de vergadering drie soorten van menschen, namelijk: voorstanders, tegenstanders en boomkijkers. Wat de laatsten betreft, men kan ze gemakkelijk kennen aan hun stereotiep lachje, dat zeggen wil: haal jullie de kastanjes voor ons maar eens uit 't vuur; gaat het goed, dan doen wij later mee, doch nu er in te springen, dankje wel, we zouden niet graag geld verliezen. Maar, zeg ik dan, zij die deelnemen, doen het om te winnen, maar niet om te verliezen, en de kans, voor 't laatste is al zeer gering.

Ik noemde zooeven drie soorten op, die tegenwoordig waren, doch alle drie soorten over 't algemeen genomen waren m.i. te beschouwen als poppen.

'k Heb 't over een goede 20 jaar misschien op Veersche kermis gezien, een echt ouderwetsch Jan Klaasen spel. Als je daar voor stond; dan sprongen de poppetjes, net als levende menschen en Jan kreeg dikwijls van moeder Katrijn op z'n baatje. Keek men echter onder dat spulleke, dan zag men niets dan touwtjes en de persoon, die er onder zat, onzichtbaar voor allen behalve voor de ingewijden, trok zijne touwtjes naar verkiezing en zoo ook hier.

'k Ben blij, dat ik op 't oogenblik geen boer ben, want menigeen, die er tegen was, is er nu voor en omgekeerd, zeker ten gevolge van de akelige *bedsermoenen*,⁴ die moeder de vrouw te genieten gaf en hun door sommige eigenaren werden ingefluisterd. Zie daar gaan ze nu ter vergadering, doch geloof me, 't vrouwtje en anderen zijn de personen van 't Jan Klaasen spel en zij zorgen wel, dat manlief geen *ja* zal zeggen als zij willen dat het *neen* is. Dientengevolge is het niet te verwonderen, dat er zijn, die met een welgemeende verwensching wenschen, dat die tijd van neen of ja zeggen voorbij was.

En nu zou ik eindigen met mijn verslag, wanneer ik niet eerst nog de opmerking wilde maken, dat het bevreemdend is, dat 18 van de 34 *geen* geboren Noord-Bevelandsche boeren zich vóór de oprichting eener boterfabriek verklaarden, terwijl slechte 12 van de overgebleven 100 geboren Noord-Bevelandsche boeren zich met de ideeën van de 18 niet Noord-Bevelanders vereenigden.

Is het daarom wel te verwonderen, dat de grondeigenaar liefst gaat verpachten aan vreemden, van wie hij weten kan dat ze alles aanwenden om hun voordeel te zoeken en iets waarin voordeel zit om zodoende alles in het werk te stellen wat mogelijk is om aan hunne verplichtingen tegenover den verpachter te kunnen voldoen.

Wissekerke.

WITTE HAGE.

Wordt vervolgd.

---

4 Spreekwoord: *Een bedsermoen*.

'Grappige' naam voor eene vermaning of terechtwijzing, die een man van zijne vrouw ontvangt, terwijl zij samen te bed liggen.

‘t PRAATJE VAN DEN DAG. - Vervolg.

3e Vergadering plan voor boterfabriek op N-Beveland

CORTGENE. Alle goeie dingen beslaan in drieën, zegt het spreekwoord, daarom had ik gedacht dat met de derde vergadering, die tot oprichting eener Boterfabriek op ons eiland Vrijdag j.l. te Cortgane gehouden werd, den volke zou hebben kunnen verkondigd, dat alles in orde was, doch tot mijn spijt moet ik meedeelen, dat de derde vergadering nog door een vierde zal moeten worden gevolgd, al is ‘t ook waar, dat men nu een heel eind is opgeschoten. De opkomst van hen die koeien hadden toegezegd was bevredigend, slechts 2 leden waren zonder kennisgeving afwezig.

Nadat door den heer G. J. v. d. Linde de vergadering geopend is, wordt door hem allereerst gevraagd of men de pers toe zou laten, waarin werd toegestemd. Notulen van vorige vergaderingen waren niet gemaakt en daar de heer van der Linde de vorige keer niet tegenwoordig was, wordt door den heer van Langeraad een kort verslag geleverd van het verhandelde op de vergadering te Wissekerke. Daarna worden voorloopig de tegenwoordig zijnden afgevraagd of men deel wil nemen aan de oprichting eener fabriek, waarin de meesten onvoorwaardelijk en enkelen voorwaardelijk toestemmen.

Alvorens aan het vaststellen der statuten te beginnen, merkt de heer Heijboer op, dat er hem nog weinig licht is opgegaan wat de oprichting der fabriek betreft. Wel is iemand op de vergadering te Wissekerke geweest tot het geven van inlichtingen, doch dat is z. i. niet genoeg, waarop door hem der Commissie 5 vragen worden voorgelegd. De heer van Langeraad antwoordt, dat op de vergadering te Wissekerke alles voldoende door den heer M v. d. Linden is toe gelicht. De heer Heijboer was van meening dat er hier meer kosten voor ‘t afhalen der melk zouden moeten worden gemaakt dan in Schouwen, waarop de heer van Oeveren antwoordt, dat door de commissie eene route was vastgesteld en zouden de kosten van afhaling nog geen $\frac{1}{4}$ cent per liter bedragen. Spreker geeft hierop de te volgen route op.

De heer H. Meulenberg zegt, de fabriek te Zonnemaire te hebben bezocht en bij den heer Klompe aldaar had geïnformeerd naar de resultaten hunner fabriek, waarop Z. Ed. had geantwoord, dat hij meer dan vroeger van zijn melk kan maken. Ook over de route sprekende, had de heer Klompe hem gezegd dat z. i. Noord-Beveland met 1 fabriek kon volstaan, wanneer de afstand der verst afwonenden niet meer dan 3 uren bedroeg. Aan de fabriek te Z. bedroeg die afstand $2\frac{1}{2}$ uur.

De heer van Oeveren licht intusschen den heer Heijboer toe wat op de vergadering te Wissekerke door den heer M. v. d. Linden in zake de Boterfabriek werd gezegd.

De heer Heijboer zegt, dat bij stichting der fabriek hij enkel op het oog heeft de hoogere prijs der boter.

De heer van Langeraad vindt spreker wel wat overdreven; ook de moeite, die men spaart, moet in acht genomen worden.

De heer Heijboer zou er ook tegen zijn om op coöperatieven grondslag op te richten, wat den heer van Oeveren aanleiding geeft te zeggen, dat hij vroeger ook van dat gevoelen was, doch daarvan was terug gekomen, doordat de winst dan gedeeltelijk in handen kwam van den kapitalist en niet zooals nu in die der deelnemers.

De heer P. Voogd had inlichting gevraagd bij de fabriek te Oud-Beierland, welke fabriek in aandeelen is gesticht; bij oprichting hier raadde men aan eene stichting op coöperatieven grondslag te steunen, daar de fabriek te Oud-Beierland nu met de aandeelhouders zit. Spreker noemt hier nog eenige cijfers op, die hem waren verstrekt en eindigt met zijn gevoelen uit te spreken, dat met het oog ook op de lage boterprijzen hier, een fabriek hier op 't eiland niet anders dan gunstig kan werken. Ook de heer v. d. Linde is van gevoelen dat er onmogelijk te verspelen is.

Alsnu worden de statuten vastgesteld en na afloop daarvan het huishoudelijk reglement. De heer Bierens vraagt nog of enkel de Directeur met den verkoop van boter is belast, waarop wordt geantwoord dat de Directeur met den verkoop is belast, altijd onder onmiddellijk toezicht van 't Bestuur.

Nu komt aan de orde de plaats waar de fabriek zal worden gesticht. De commissie stelt voor, om de fabriek te plaatsen aan den weg bij den heer D. Meulenberg; met berekening wat het ophalen der melk betreft, zou de plaatsing daar 't beste zijn.

De heer Heijboer merkt op, dat men wel overtuigd moet zijn van goed water te vinden. De heer Gaanderse zegt, dat men daar weinig op rekenen kan; Zonnemaire had eerst voldoende water, terwijl men later daar gebrek aan kreeg.

De heer Meulenberg vraagt, of de fabriek daar wel in 't centrum zou zijn geplaatst, waarop de heer G. J. v. d. Linde aanmerkt, dat het grootste gedeelte der deelnemers woont naar den kant waar de fabriek zou worden geplaatst.

Over de te nemen route, wat het ophalen der melk betreft, ontspoon zich nu een hevig debat, dat eindigde met terugtrekking van de heeren Duclaux en P. G. de Lange als deelnemers, terwijl de heer L. van Oeveren zijn ontslag neemt als lid der commissie van onderzoek, niet als deelnemer.

De voorzitter deelt daarop mede, dat in eene volgende vergadering een definitief bestuur zal worden benoemd en dat 184 koeien in 't geheel zijn aangegeven, waarop de vergadering door hem wordt gesloten.

WITTE HAGE. (Wordt vervolgd)

Ingezonden Stukken.

‘t PRAATJE VAN DEN DAG. - Vervolg.

4e Vergadering plan voor boterfabriek op N-Beveland ver

Of ‘t de derde daagsche is weet ik niet, doch dat ik Maandag 27 Juni jl. de koorts had (die me te minder gelegen kwam, omdat het toen juist vergadering was voor de oprichting eener boterfabriek (de vierde) niet de vierde fabriek, doch de vierde vergadering) dat is zeker. - Goddank, bij al de ellende, die een mensch soms hebben kan, komen er toch ook oogenblikken, dat men in dringende gevallen, zooals dit, door vrienden geholpen wordt en daardoor kan ik de voornaamste punten van het verhandelde op genoemde vergadering van heden weergeven. - Werkelijk ik had gemeend te kunnen schrijven aan ‘t hoofd van mijn verslag: “Ter dood veroordeeld”, omdat deze vergadering (en die gedachte koesterden velen met mij) m.i. slechts gevolg zou hebben, dat de pogingen tot oprichting zouden worden gestaakt.

Edoch, zooals meer gebeurt, ‘t was mis gekeken, want al is de stichting niet definitief aangenomen, zoo is er toch veel kans dat ze plaats zal hebben.

Op de vergadering waren 18 aandeelhouders opgekomen en een definitief bestuur werd gekozen, bestaande uit de heeren G. J. v.d. Linde, voorzitter, P. Tazelaar Nz., secretaris en A. N. van Langeraad,⁵ penningmeester; bovengenoemden wonen allen te Colijnsplaat. - Als plaatsvervangers van het bestuur werden benoemd de heeren L. Bierens, P. Maas en Job. Heijboer te Camperland, Colijnsplaat en Cats, dat was nommer één, en nommer twee (m.i. ‘t voornaamste punt) is, dat door die 18 aanwezigen eene voorloopige overeenkomst geteekend is, waardoor ze zich verbonden om de melk te leveren van de koeien, die men aangaf, altijd wanneer er vóór 1 Augustus 200 koeien waren aangegeven (nu zijn er nog slechts 140 stuks). Naar men mij mededeelde werd door den heer van Langeraad een flinke rekening gedaan, die blijkbaar onpartijdig was gesteld.

Er werd berekend dat men na aftrek van alle onkosten nog een prijs voor de boter zou kunnen maken van 61 cent per half kilogram. Een hooge prijs voorwaar voor dit eiland.

Zooals men uit mijn schrijven kan opmaken, is het aantal koeien, dat op de voorlaatste vergadering te Cortgene werd gegeven, met 44 verminderd.

Wellicht ook is die vermindering toe te schrijven aan praatjes van tegenstanders met twijfelaars en ik twijfel er niet aan of het nog benodigde nimum van 60 koeien zal vóór 1 Augustus nog veel worden aangegeven.

Voor de landbouwers is dit te hopen, voor den burger?

.....enfin, dat zal wel niet zo zijn, doch ieder moet voor z'n brood doen wat hij kan en den landbouwer zal voordeel hebben van een boterfabriek, dat is zonder twijfel.

WISSEKERKE.

WITTE HAGE. (Slot volgt).

---

5 Waarschijnlijk allen leden van de ZLM afd. N-Beveland - deze had in 1995 ca. 116 leden - Voorzitter was G. J. vd. Linde en L. Bierens vice-voorz. P. Tazelaar secretaris (Bouman blz. 477)

— Naar men ons uit Cortgene meldt zal van de oprichting eener roomboterfabriek waarschijnlijk niet veel terecht komen. Eenige landbouwers hebben zich teruggetrokken, zoodat het aantal aangegeven koeien — pl. m. 150 — te klein is om er mede te beginnen. In de laatst gehouden vergadering is dan ook besloten de zaak niet voort te zetten, voordat men verzekerd is op een 200 koeien te kunnen rekenen.

De bestuur bestaat uit de heeren G. J. v. d. Linde, A. N. van Langeraad en P. Tazelaar, allen landbouwers te Cotijnsplaat.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 1892-09-06; p.2/4

Aan: Heeren Landbouwers in Noord-Beveland.

De afdeeling Noord-Beveland der *Maatschappij tot bevordering van Landbouw en Veeteelt*, reeds zoovele jaren de eenige landbouw-vereeniging op ons eiland, kreeg op 23 Januari 1890 een zuster, die zich den naam gaf van „*Landbouwbelang in Noord-Beveland*”.

Waarom werd die nieuwe vereeniging opgericht? Omdat er ontevredenen waren die meer wilden voor hunne 2 gulden contributie dan een simpel jaarboekje; er waren er die met tegenzin de helft der contributie naar Middelburg zagen vertrekken en behalve eenige dure landbouw-lezingen, van welker vruchten ‘t meerendeel niet kan of wilde genieten, werd voor de leden niets gedaan wat werkelijk nut of welvaart voor onze landbouwers in ‘t algemeen kon voortbrengen. Wel ging de afdeeling er toe over om in het voorjaar superphosphaat aan te besteden voor hunne leden, doch dat was zeker niet alleen te doen om daardoor voordeel, doch ook leden te verwerven.

Men besloot dus tot de oprichting eener landbouwvereeniging, die ten doel had te werken, niet alleen voor hare leden, doch voor alle landbouwers in Noord-Beveland. Jammer echter dat het doel van “Landbouwbelang” om aan allen voordeel te bezorgen en het belang van den NoordBevelandschen landbouw te bevorderen, door te velen met jaloersche blikken wordt gadesgeslagen en ook tegengewerkt. Jammer, dat men niet begrijpt dat het “Landbouwbelang” niet te doen is om de afdeeling Noord-Beveland der Maatschappij afbreuk te doen, doch dat de Vereeniging enkel en alleen door daden heeft willen bewijzen hoeveel nut men stichten kan niet voor sommigen, maar voor allen, wanneer men slechts wil.

Jammer dat de afdeeling niet schijnt te begrijpen, dat “Landbouwbelang” gaarne de handen in den schoot legt, wanneer men trachtte te doen wat “Landbouwbelang” met zooveel succes heeft volbracht.

Getuige de voorjaars-veemarkten, die voor het oprichten van “Landbouwbelang” in een toestand verkeerden, die gerust kon worden gereduceerd op nul, terwijl nu uit elke hoek van ons eiland ‘t vee wordt aangevoerd en de handel steeds levendig is.

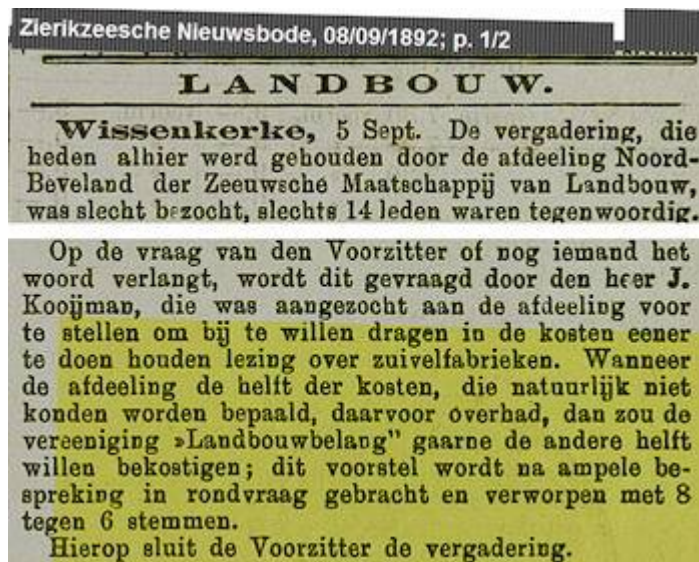
Bij de oprichting van “Landbouwbelang” is bepaald gedacht aan de woorden van Heije:

Neen als ‘t niet kan, dan kan liet niet,
Zoo hoort men alle dagen,

Van flauwerts en van tragen,
Maar ik, ik haat dat laffe lied
En zoo mij God de kracht wil gunnen,
Dan zeg ik wat er ook geschiedt:
't Moet kunnen.

En 't kon, dat is gebleken, dat blijkt nog bij alles wat de jeugdige Vereeniging doet. De bedoeling van mijn schrijven is alleen de wenschelijkheid te betoogen, die er ligt in samenwerking; had men dat vroeger ingezien, meer dan waarschijnlijk was de boterfabriek tot stand gekomen; zag men dat nu nog in, dan zouden kunstmeststoffen en zaden nog voordeliger kunnen worden aangeschaft.

Wissekerke, September '92.
WITTE HAGE,
Secretaris van "Landbouwbelang" in Noord-Beveland.

Lezing J.J. van Weidom Claterbos ‘Zuivelbereiding’.

Vanwege de *Maatschappij tot Bevordering van Landbouw en Veeteelt in Zeeland*, hield de heer J. J. van Weidom Claterbos, zuivelconsulent der *Geldersche en Overijselsche Maatschappij van Landbouw*, in het lokaal van de heer de Keizer te Cortgene een voordracht over Zuivelbereiding.

Het speet spreker ten zeerste, dat geen vrouwen waren opgekomen, die toch zo dringend waren uitgenodigd, terwijl het wel door alle opgekomenen, betreurd zal worden, dat zo weinig personen (ik denk 12 á 15) aanwezig waren om te luisteren naar de werkelijk boeiende improvisatie

Z.Ed. begon met mij te vragen om met niet in alle details zijn rede te publiceren, anders had men kans dat bij een volgenden keer de vrouwen konden zeggen: „*Wat die meneer spreekt, lezen we toch in de krant*”.

Spreker begon dan met de vraag te beantwoorden, wat is melk? Waaruit bestaat melk? Melk bestaat uit water, boter, kaas en suiker. Op eenvoudige, duidelijke manier begon hij aan te geven hoe men melken moest en hoe dat nu dikwijls geschiedde; hij gaf aan dat de melker door het niet goed zitten onder de koe, dikwijls last met de koe had, wat enkel daardoor kwam; ook sprak hij van het wenselijke om de uier te reinigen en wees ook op het voordeel dat er in ligt om de koe goed uit te melken, want „*de laatste drop is de boterknop*”. Hij deelde mee hoeveel boter er zit in de laatste melk en hoeveel in de eerste, wat een verbazend verschil is.

Wanneer een boerin een meid huurt, vraagt ze doorgaans enkel of ze melken kan, en enkel het „*ja*” van de meid is genoeg; dit is verkeerd, zeer verkeerd, zelf moet men weten of er goed gemolken wordt en er aan denken, dat de laatste druppels de beste zijn en dat die bij velen, in plaats in de emmer te komen, in de uier blijven zitten.

Z.Ed. sprak vervolgens over het bewaren der melk in de kelders en wees aan, wanneer men de kelder gesloten en wanneer men ze open kan zetten. Ook gaf spreker zijne afkeuring te kennen over het *verzuren* der melk, *aanzuren* is verreweg ‘t beste.

Nog sprak Z.Ed. over de slechten vorm der karnen en over het karnen zelf en tevens over het afhalen der boter van de karn; duidelijk gaf hij aan hoe op goedkope wijze men belangrijk meer boter men verkrijgen kan.

Alle aanwezigen hingen als ‘t ware aan sprekers lippen en de heer v.d. Linde, voorzitter der afd. N.-Beveland, was zeker de tolk van allen, toen hij spreker een hartelijk „*tot weerziens*” toeriep.

Na afloop der voordracht werd naderbij geschoven en keuvelde men nog een uurtje over hetzelfde onderwerp, waarbij de heer Claterbos nog verschillende vragen, die men deed, beantwoordde, terwijl hij nog in enige minuten aantoonde hoeveel vetgehalte de melk bevatte, waarvan door hem een weinig was gevraagd ter onderzoek. Ook werd nog de al- of niet-wenselijkheid der oprichting van een zuivelfabriek besproken.

Die oprichting zou spoediger plaats hebben wanneer er hier op ‘t eiland op de hofsteden geen twee ministers van financiën waren; de vrouwtjes zouden door hun echtgenoten te veel in de

kaart gekeken worden wanneer men wist wat de melk opbracht en dus min of meer een rekening worden kon hoeveel 't huishouden kost.

Ten slotte werd door de heer Claterbos aangetoond, hoeveel liters melk men in een fabriek dagelijks te verwerken moest hebben om met voordeel daarvoor stoomkracht aan te wenden enz.

Ik eindig mijn verslag met de wens (die zeker alle aanwezigen zullen delen), dat de heer Claterbos spoedig een tweede lezing zal houden voor een volle zaal, waarin de meest belanghebbers (de boerinnen) sterk vertegenwoordigd mogen zijn.

1897

Nog enige knipsels over *zuivel bereiding of -fabrieken*

Zierikzeesche Nieuwsbode, 26/06/1897; p. 2/4

— De tentoonstelling te Wissenkerke, uitgeschreven door de Zeeuwsche Maatschappij van Landbouw en Veeveelt, was druk bezocht.

Er was prachtig vee aan de lijn, meerendeels uit het eiland zelf.

Onder de étalages van landbouwwerktuigen en gereedschappen trekt wel in de eerste plaats de aandacht de uitgebreide collectie van Gebr. Polak te Vlissingen.

De tentoongestelde Dasekingsche melk-ontroomers zijn in ons land nog nieuw, doch de in gebruik zijnde exemplaren verwekken zoo de algeheele tevredenheid, dat het niet lang meer zal duren of iedereen, die iets met zuivelbereiding te doen heeft, weet de voortreffelijke eigenschappen van Daseking's centrifuge te waardeeren. Behalve een massa kleinere voordeelen is het vooral de lichte gang, die deze machine van andere onderscheidt.

De »Germania-karn», een zeer vlugge botermaker, en de »Cunninghamboterkneder», eenvoudig en praktisch, zijn wel de aandacht waard.

1902

Zierikzeesche Nieuwsbode, 22/02/1902; p. 2/4

Cortgene, 19 Febr. Zeker tot veler teleurstelling kunnen wij mededeelen, dat door den heer De Vlieger teruggekomen is op zijn besluit, om alhier een boterfabriek op te richten.

Door verscheidene landbouwers waren reeds contracten geteekend, gezamenlijk voor een melkleverantie, groot genoeg om de fabriek in exploitatie te brengen.

Naar wij vernemen zou door denzelfden heer te Kruiningen een fabriek worden opgericht.

[onbekende krant], 25/02/1902; p. 2/8

Land- en Tuinbouw en Veeveelt.

Kruiningen. Werd in ons vorig blad gemeld, dat van de oprichting van een roomboter-fabriek te Cortgene door den heer C. A. de Vlieger niets zal komen, thans wordt van vertrouwde zijde medegedeeld, dat diezelfde heer *hier* voor eigen rekening een kaasfabriek zal oprichten.

1905 Lezing zuivelconsulent Koert

Zierikzeesche Nieuwsbode, 11/03/1905; p. 2/8

Landbouw en Veeveelt.

Wissenkerke. Voor de eerste maal gaf Woensdag de heer Koert, zuivelconsulent, ter beurze gelegenheid om hem inlichtingen te verzoeken, waarvoor gratis gelegenheid bestaat. ZEd. was van gedachte, dat zijne bezoeken niet te vergeefs zullen zijn; toch schijnen sommigen nog te denken, dat de inlichtingen door genoemden heer *niet* gratis worden verstrekt, wat *wel* zoo is; ook wat betreft de bezoeken voor melkonderzoek enz.

1933 - 1937

Noord-Bevelands Nieuws- en advertentieblad, 11/11/1933; p. 2

DE BOTEROPKOOP begint weer voor Zuid- en Noord-Beveland en Walcheren op **DINSDAG 14 NOVEMBER A.S.** van 10—1 uur in het Veilingsgebouw der **FRUITveiling** te Goes en **DONDERDAG 16 NOVEMBER A.S.** van 10—1 uur fabriek „Samenwerking”, Hofplein, Middelburg.

Verder elke 14 dagen.

Vraagt tijdig vervoervergoeding aan.

ZWAGERMAN.

Noord-Bevelands Nieuws- en advertentieblad, 09/03/1935; p. 3/

VERENIGING VAN OUDLEERL. VAN LANDB. CURSUSSEN OP NOORD-BEVELAND „EXCELSIOR”.

LEZING

door den WelEd. Heer **C. ZWAGERMAN,**

Rijksveeteeltconsulent te Middelburg op

DINSDAG 12 MAARTA.S.

in Hotel „De Kroon” te Wissenkerke.

Onderwerp:

„De voeding van het Landbouwpaard”.

Aanvang 6.30 uur. Alle belangstellenden (ook niet-leden) worden vriendelijk uitgenodigd deze belangrijke lezing bij te wonen.

HET BESTUUR.

Middelburgsche Courant, 04/10/1937; p. 7/8

KRING „NOORD BEVELAND VAN DE Z.L.M.

KORTGENE. Vrijdagmiddag vergaderde de kring N. Beveland van de Z. L. M. in „De Stadswijkelder” alhier onder voorzitterschap van den heer J. S. de Regt uit Kats.

De v o o r z. deelde o.a. mede, dat het ledenaantal van den kring terugloopt en thans beneden de 300 is.

De hr. Zwagerman vroeg of 't mogelijk was, een melkcommissie op te richten.

De secr. van den kring, de heer v. d. M a a s van Wissenkerke heeft met de melkslijters aldaar gesproken. Ze zouden niet op een eventueele oprichtingsvergadering komen en op hun steun is dus niet te rekenen. Toch wil de kring het initiatief nemen. en een oproep tot vergaderen plaatsen.

N.-Beveland nog 5 jaar „vollemelkgebied”

Produktiekosten zijn relatief zeer hoog

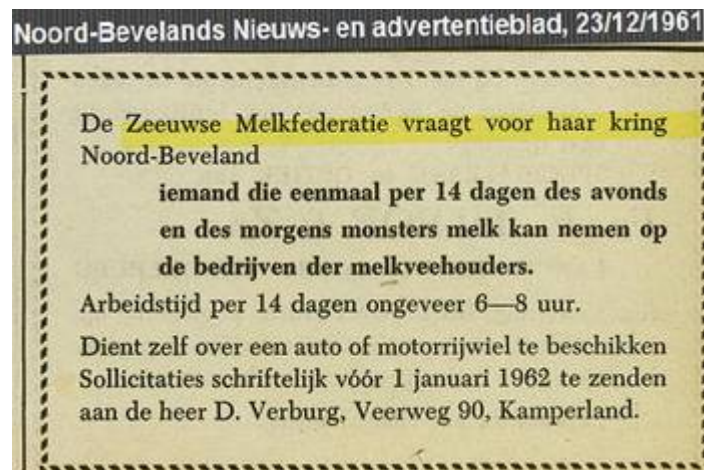
(Van onze Haagse redactie)

Het bestuur van het *produktschap voor zuivel* heeft woensdag zonder hoofdelijke stemming een conceptverordening verworpen tot wijziging van de „zuivelverordening 1958, levering van melk door veehouders aan fabrieken”. Deze wijziging beoogde schrapping van Noord-Beveland met ingang van 5 november a.s., het begin van het nieuwe melkprijjsjaar, als „vollemelkgebied”.

Dit zou hebben betekend, dat de veehouders op Noord-Beveland hun melk niet meer direct of indirect in consumptie zouden mogen brengen of zouden mogen verkarnen, maar dat zij zouden worden verplicht de melk af te leveren aan een zuivelfabriek. Het produktschap besloot Noord-Beveland nog vijf jaar “vollemelkgebied” te laten.

Van de zijde van het kringbestuur Noord-Beveland van de Zeeuwse Melkfederatie was een brief ontvangen, waarin werd gevraagd de bestaande regeling voor Noord-Beveland land te handhaven of voor dit gebied dezelfde gedragslijn te volgen als voor **Vlieland** en **Marken** („vollemelkgebied” maar geen verrekening van heffingen en toeslagen op de in consumptie gebrachte volle melk, die niet aan een zuivelfabriek wordt geleverd). Daarvoor wordt aangevoerd, dat invoering van de, standaardisatie voor de veehouder zou leiden tot een lagere gelidelijke opbrengst van de melk, hetgeen temeer een bezwaar is omdat de produktiekosten in dit gebied relatief zeer hoog zijn. Voorts wordt in de brief gewezen op de hoge vervoerskosten van de boerenmelk van Noord-Beveland naar de daarvoor in aanmerking komende (elders gelegen) zuivelfabrieken.

Na ampele discussie besloot het bestuur van het produktschap Noord-Beveland nog vijf jaar als „vollemelkgebied” te handhaven en tevens de financiële en als gevolg daarvan ook de administratieve bemoeienis met de melk op Noord-Beveland, die niet aan een zuivelfabriek wordt geleverd, te doen vervallen. Deze vereenvoudiging levert voor het zuivelfonds en het landbouw-egalisatiefonds te zamen in principe een klein nadeel op, namelijk het verschil tussen de verrekenprijs en de garantieprijs over de in consumptie gebrachte volle melk.

Provinciale Zeeuwse Courant 1967-03-/6;

Noord-Beveland mag “volle melk” blijven leveren

DEN HAAG - De melkveehouders van Noord-Beveland mogen ‘volle melk’ aan de consumenten blijven leveren. Voorlopig tot 7 april 1969; daarna zal het *produktschap voor zuivel* wel weer zien. Omdat Noord-Beveland een eiland was, te klein om er een eigen zuivelfabriek op na te houden zijn de veehouders indertijd vrijgesteld van de plicht, hun melk aan de fabriek te leveren.

Nu twee Deltadammen en de Oosterscheldebrug een eind hebben gemaakt aan het isolement van Noord-Beveland heeft de directeur van de *keuringsdienst voor waren* in Goes het produktschap gevraagd de vrijstelling, die in 1961 werd verleend voor een periode van vijf jaren, in te trekken. Naar hij meedeelt komt het geregeld voor dat monsters rauwe melk uit Noord-Beveland niet aan de minimeisen blijken te voldoen. Dat ligt zijn inziens aan het vee. Zou de melk aan een fabriek worden aangeboden, dan zou de fout automatisch worden gecorrigeerd.

Het bestuur van het produktschap, afgaande op het oordeel van zijn consumptiemelkcommissie, heeft in zijn jongste vergadering het verzoek van de keuringsdienst nog niet ingewilligd en de vrijstelling voorlopig voor twee jaar verlengd.

De consumptiemelkcommissie hield namelijk rekening met de mogelijkheid dat de zuivelfabrieken zullen weigeren de Noordbevelandse melk af te nemen, gezien de kleine hoeveelheden waar het gemiddeld per boerderij om gaat en de hoge kosten die daardoor aan het transport zijn verbonden. Tegenover de leveringsplicht voor veehouder staat formeel geen afnameplicht voor de fabrieken. Verder is het volgens de commissie best mogelijk dat er aan het be-

staan van het “volle-melkgebied” Noord-Beveland binnen enkele jaren vanzelf een eind komt, door ontsluiting en ontwikkeling tot recreatiegebied. Nederland telt nog twee andere “volle-melkgebieden”: Vlieland en Marken.

Zierikzeesche Nieuwsbode, 1969-05-22

Groeiend continent - Krimpnd vollemelkgebied

DEN HAAG, 21-5. De tand der vooruitgang blijft knagen aan Nederlands vollemelkgebied. In het Zeeuwse eilandenrijk, dat door dammen en bruggen verandert in een geleed vasteland, vinden de zuivelfabrieken het nu niet erg meer hun auto's naar Noord-Beveland te sturen om er bij de veehouders de melk op te halen.

Twee jaar geleden voelden die fabrieken daar nog niet zo heel veel voor; Noord-Beveland mocht het aan zijn voormalige isolement ontleende privilege dat de verkoop van rauwe volle melk er toegestaan was, nog even houden. Nu echter heeft de *Zeeuwse Melkfederatie*, waarin veehouders, zuivelfabrieken en melkhandel samenwerken, haar aangeslotenen het consigne gegeven: boeren mogen geen melk meer verkopen aan melkhandelaren, melkhandelaren mogen geen rauwe volle melk meer verkopen.

Dat consigne geldt al sinds eind maart. Gisteren (woensdag) heeft het bestuur van het *Produktschap voor Zuivel*, dat in dezen de voor alle betrokkenen geldende regelen te stellen heeft, in principe besloten zijn verordening bij de door de Zeeuwse Melkfederatie geschapen werkelijkheid aan te passen. Het definitieve besluit, Noord-Beveland, aan het vollemelkgebied te onttrekken kan over vier weken vallen. Dan ontkomt geen Noordbevelandse veehouder, hoe ook georganiseerd, er meer aan: alle melk die hij verkoopt moet, net als vrijwel overal elders in Nederland gebeurt, de fabriek passeren om aldaar gestandaardiseerd te worden. Op een uitzondering na: een veehouder met vier koeien bij Colijnsplaat heeft, omdat hij de inkomsten niet kan missen, een burenplichtvergunning gevraagd om zijn vijftien klanten ter plaatse van volle melk te kunen blijven voorzien; het ziet er naar uit dat hij die wel zal krijgen ook.

Nederlandse vollemelkgebied zal voortaan nog slechts bestaan uit de gemeente Marken en het eiland Vlieland. Hoe lang nog? Men schertste er in de produktschapsvergadering wat over. Wat Marken betreft zolang Sijtje Boes het wil, veronderstelde de voorzitter.